

modum temporale. Est enim notanda differentia inter injustitiam in materia, vel in modo legis: quod in priori, si de injustitia constet, nulla ex causa, etiam propter vitandum quodcumque detrimentum vel scandalum, obedire licet, quia malum facere nunquam licet propter ullum finem: at vero in alio casu, licet lex de se non obliget, potest subditus illi parere, si vult, dummodo injustitiæ non coope-retur, quia potest cedere juri suo. Et ideo multo facilius tunc obligari poterit in casu dubio: imo etiam in casu in quo sit certa injustitia, aliquando poterit obligari propter vitandum scandalum: nam hoc vitandum est, etiam cum detrimento temporali, cap. 2 de Præscript, et sumitur ex Augustino, serm. 6 de Verb. Domini, et in Psalmo 124, et notavit D. Thomas, dicta quæst. 96, art. 4, et videri possunt Adrian. quodl. 6 ad primam objectionem, Gabriel, in 4, d. 16, quæst. 3, Juristæ, in d. cap. 2 de Præscript., Panormitanus, in cap. de Const., n. 9, Cardin. in cap. *De his*, 50 d., Bellarminus, libro 4 de Rom. Pontifice, cap. 15.

CAPUT X.

UTRUM PERPETUITAS SIT DE RATIONE LEGIS.

1. *Quæ sit perpetuitas ad legem requisita.* — *Divisio hujus perpetuitatis in positivam et negativam.* — Duplicem perpetuitatem solent philosophi distinguere, unam ex parte initii, quam vocant a parte ante, aliam ex parte finis, quam a parte post vocant. Hic non tractamus de priori: nam dividendo legem diximus dari unam legem æternam, quæ intra Deum est: alias vero esse temporales ex parte initii. Nam licet lex naturalis dici possit aliquo modo æterna, ut voluit Glossa, in princ., d. 5, verbo *Cœpit*, utique objective, seu quoad esse essentiali, ut infra explicabitur: nihilominus prout existit in creaturis, ex tempore incepit cum creatura, ut bene Gratianus ibidem dixit, et ita a parte ante non potest dici perpetua. Tractamus igitur de perpetuitate in futurum, ex quo lex semel lata est. Quæ perpetuitas solet ulterius distingui in perpetuitatem simpliciter, quæ æternitas dicitur, vel secundum quid, quæ dici potest duratio longi temporis, quæ in Scriptura sæpe ævum vel æternum sæculum appellatur. Ut autem omittamus varias significationes, quæ magis ad speculationem pertinent: perpetuitas, de qua tractamus, solum est quædam legis stabilitas ad quam

spectat, ut habeat suum esse cum valore ac efficacia obligandi ita fixum et permanens, quantum est ex vi suæ originis et constitutionis, ut de se duret semper, aut per indefinitum, vel diuturnum tempus. Qui modus perpetuitatis potest esse duplex: unus dici potest negativus, alter positivus. Negativus est quando lex indefinite fertur, et ideo infinitam habet durationem, licet revocari possit et tolli per extrinsecas causas, quomodo dicitur suspensio perpetua negative, quæ sine termino fertur. Positive autem perpetua dicitur lex quæ natura sua vel per expressa verba fertur, ut semper duret et nunquam revocetur, ut depositio dicitur suspensio perpetua. De utroque ergo modo perpetuitatis potest hæc quæstio tractari. Et quoniam ejus difficultas tota versatur circa humanas leges, ideo operæ pretium erit prius illam in divinis legibus expedire.

2. *Prima assertio.* — *Divinam legem etiam vindicare perpetuitatem assignatam.* — Dico ergo primo: Omnis divina lex perpetuitatem dictam participat. Declaratur breviter discurrendo per singulas. Nam lex æterna proprie ac simpliciter perpetua est, quia in se immutabilis est. Quamvis enim prout dicit respectum ad creaturas, non semper respiciat eas secundum eundem modum existentiae, neque imponat eis leges quæ pro toto tempore durent, sed juxta modum definitum ab ipso Deo; nihilominus juxta illum modum, et ex parte Dei, lex semel ab ipso concepta perpetuo manet. Deinde lex naturalis etiam dici potest absolute perpetua, quia ex parte mentis, in qua scripta est, perpetuitatem habet. Et aliunde ex parte objecti includit intrinsicam necessitatem: prohibet enim quæ intrinsece mala sunt, et præcipit quæ per se necessaria sunt; quod autem est necessarium, perpetuum est; et ideo immutabilis dicitur a Gratiano, d. 5, in princ., et d. 6, § ult., et idem habetur Instit. de Jur. natur. gent. et civil., § *Sed et naturale*, et infra suo loco latius dicitur. Nec refert quod præceptum naturale in una opportunitate obligat et non in alia, quod maxime in affirmativis verum habet; non, inquam, hoc obstat, quia præceptum semper idem est, et quantum est ex se semper obligat, quamvis non pro semper, et id satis est ut lex sit perpetua. Quod optime explicavit Augustinus, lib. 3 Confess., cap. 37, dicens, hanc legem naturalem, *ut omnia ordinatissime fiant*, immutabilem esse, licet in applicatione ejus ad varias materias vel occasiones possit esse variatio.

3. *Perpetuitatem participat lex vetus et nova.* — Præterea utraque lex positiva divina vetus et nova suo modo perpetua dici potest; sed prior negative tantum, posterior etiam positive. Prior pars constat, quia lex vetus stabilem multumque permanentem durationem habuit, non tamen irrevocabilem: habuit ergo perpetuitatem negativam, quia sine temporis certi limitatione posita fuit, ut per multa tempora duraret; tandem vero revocata fuit. At lex nova habet positivam perpetuitatem, quia mutari non debet usque ad finem mundi: ita enim hic sumimus perpetuum comparatione facta ad subjectum, seu genus humanum, non ad totam æternitatem. Solum posset quis dubitare de lege veteri, quia non videtur indefinite lata, sed usque ad certum tempus, scilicet, *donec veniret semen*, ut dicitur ad Galat. 3. Respondetur tamen, esto hoc ita sit, habuisse sufficientem perpetuitatem negativam, quia posita est ut duraret donec per aliam meliorem legem excluderetur, sive postea revocatione positiva indigerit, sive per se cessaverit, facta mutatione rerum, quod postea suo loco videbimus.

4. *Secunda assertio.* — *Legem humanam non esse ita perpetuam, ut revocari non possit.* — *An aliqua perpetuitas sit de ratione legis humanæ.* — *Prima opinio negativa.* — Secundo loco dicendum est de lege humana, de qua ut certum supponimus non esse ita perpetuam, ut sit irrevocabilis: nam et proximus auctor ejus mutabilis est et ita potest illam mutare, et potest etiam ipse deficere, et successor ejus, qui æqualis est potestatis, poterit illam mutare, et ipsa etiam lex ex se et ratione suæ materiæ et humanæ consuetudinis deficere potest, ut infra suo loco latius dicemus. Non est ergo hæc lex positive perpetua. Dubium ergo solum esse potest de perpetuitate negativa, quæ certum, ac definitum tempus excludat. In quo dubio duæ possunt referri opiniones. Prima negat perpetuitatem aliquam esse de ratione legis humanæ. Ita sentit Glossa 1, in cap. 1 de Constitut., quatenus dicit aliquos canones esse temporales. Expressius id docet Gomez, in Proem. ad regulas cancell., q. 2, ad 2, cum Gemini. consil. 93, quem refert. Potestque probari primo, quia nec Isidorus, nec divus Thomas hanc conditionem posuerunt inter requisita ad legem humanam. Secundo, quia sola duratio est valde accidentaria, pen-detque ex principis voluntate: unde si lex generaliter feratur, licet pro certo tempore feratur, erit vera lex: nam æque obligabit,

et habebit omnes alios effectus legis. Tertio, afferuntur exempla ex cap. 1, 29 d., et ex Extravag. *Ad regimen*, de præbend. inter communes, et ex regulis Cancellariæ, quæ leges sunt, licet non sint perpetuæ.

5. *Secunda opinio affirmans.* — Secunda sententia affirmat, perpetuitatem esse de ratione legis, statuti, seu constitutionis. Ita tenet Glossa penult., in fine, in cap. *A nobis*, 1 de Sentent. excommunicat., et ibi Panormitanus, n. 12, et Cardinalis, in repetit. cap. *Perpendimus*, de Sentent. excommunicat., et Archid., in cap. *Donatum*, 1, q. 7, ubi conjungit illa duo, quod lex debet esse perpetua et communis, et citat cap. *Erit autem lex*, d. 4, ubi de perpetuitate nihil dicitur, sed de communitate. Unde videtur unam conditionem ex altera colligere. In eadem sententia est Bartolomæus, in l. *Omnes populi*, ff. de Justit. et jur., Navarrus in Manual., c. 27, n. 74. Potestque sumi ex D. Thoma, 1. 2, q. 104, art. 3, ad 3, quatenus dicit præcepta judicialia ab hominibus instituta habere perpetuam obligationem, manente illo statu regiminis. Fundarique solet hæc sententia, in l. *Edenda*, cap. de *Edendo*, ibi: *Prout edicti perpetui monet auctoritas*: sed melius, in l. *Arrianus*, c. de Hæret., § 1, Instit. de Perpet. et temp. actio. Optime vero, ex cap. ult. de Officio legati, ubi dicitur statuta edita a legato in sua provincia durare tanquam perpetua. Ubi est considerandum decretum illud declarativum esse, non concessivum specialis favoris: supponit enim papa, legatum suum posse condere statuta, et inde ex ratione statuti colligit talia statuta durare recedente legato, quia nimirum de ratione statuti est, ut sit perpetuum.

6. Unde etiam sumitur ratio: nam præceptum generale datum pro tota communitate, et ad bonum commune ejus, non est lex, et in nullo alio differt a lege nisi in perpetuitate: ergo signum est perpetuitatem esse de ratione legis. Major probatur, quia habent effectus morales valde diversos. Nam differentiae, seu diversi effectus quos solent auctores tribuere censuræ latæ per statutum, vel per sententiam generalem, fundantur solum in differentia præcepti et statuti, quia excommunicatio per sententiam ab homine est, et per solum præceptum fertur, per statutum autem est a jure, ut late notat Francus, in cap. *Romana*, § *Carveant*, de Sentent. excommunicat., in 6, et Covarrus in cap. *Alma*, p. 1, § 10, n. 2. Minor autem patet, quia licet a posteriori assignetur differentia inter statutum et præceptum in

effectibus, verbi gratia, quia statutum ligat non subditos in territorio existentes, aut delinquentes: non autem præceptum, juxta dictum cap. *A nobis*, 1 de Sentent. excommunic., et similibus: tamen hæc diversitas in effectibus supponit distinctionem causarum in se et in suo esse: nulla autem alia excogitari potest, nisi in perpetuitate.

7. *Posterior sententia juri est magis conformis.* — De triplici perpetuitate quæ in lege humana reperitur. — Hæc sententia posterior absolute loquendo est juri conformior; quia tamen potest esse dissensio de modo loquendi, ideo res magis explicanda est, et inde facile constabit an prior sententia possit aliquem verum sensum habere. Dico ergo legem humanam proprie dictam triplicem habere moralem perpetuitatem, seu stabilitatem. Prima est ex parte ferentis, quia non amovetur, illo amoto, nec moritur illo mortuo. Secunda est ex parte subditorum ad quos fertur, quia non tantum obligat præsentis, qui vel nati sunt, vel territorium incolunt cum lex fertur, sed etiam eorum successores postea natos, vel denuo ibi habitantes. Tertia ex parte ipsius legis, quia semel lata semper durat, donec vel revocetur, vel materia ejus aut causa ita mutetur ut justa esse desinat.

8. *Prima perpetuitas requisita in lege ex parte ferentis illam.* — Prima perpetuitas manifeste probatur ex dicto cap. ult. de Offic. legati. Confirmatur deinde, quia non videtur dubium quin legislator possit hoc modo obligare per suas leges. Primo, quia hoc ad minimum probant jura citata. Secundo, quia hæc est consuetudo omnium legum humanarum, ut constat. Tertio, quia hæc saltem immutabilitas est necessaria ad finem talium legum; alias quotidie fieret magna mutatio legum in republica cum magno detrimento ejus. Quarto, quia in legibus civilibus potestas ferendi leges est in republica per se primo: unde, sicut respublica non moritur, ita potest ferre leges quæ nullius morte extinguantur: ergo cum transtulit in principem suam potestatem, etiam dedit illi facultatem ad ferendas leges quæ sua morte non extinguerentur. Unde a fortiori probatur idem de legibus canonicis, quia potestas a qua procedunt est a Christo, qui non moritur, et voluit ita obediri legibus sui Vicarii, sicut suis, et censetur dedisse potestatem accommodatam humanæ congregationi ejusque convenienti regimini: de potestate ergo dubitari non potest. Ergo quoties princeps simpliciter præcipit statuendo, censetur ita

præcipere, quia statuendo legem et nullam limitationem adhibendo, præcipit stabiliter, quantum potest, et quantum finis legis postulare videtur.

9. *Confirmatur resolutio ex differentia inter præceptum purum et statutum, seu constitutionem.* — Declaratur hoc amplius ex communi sententia doctorum, qui hanc differentiam constituunt inter præceptum ab homine latum solum per modum personalis præcepti, et latum per modum constitutionis, quod purum præceptum expirat per mortem præcipientis; non vero lex, seu statutum. Ita notant Antoninus et Abb. in cap. *Irrefragabili*, § *Cæterum*, de Offic. ord., ubi optime notant delegationem ab homine expirare, re integra, per mortem delegantis: non autem delegationem a jure, seu per legem, quia lex non moritur. Idem late probat Restaurus Castaldus, tract. de Imperato, q. 93, ostendens, mutato rege, vel imperatore, non mutari leges ejus per se, seu ipso facto, quia perpetuæ sunt. Idem Sylvester, in verbo *Mandatum*, q. 3, ubi ait: *Talia præcepta expirant morte præcipientis, nisi fiant per modum constitutionis, ut consuetudo interpretatur*: itaque solum in consuetudine differentiam fundat. Idem in verbo *Delegatus*, q. 6, ubi colligit omnia præcepta lata a Prælatibus inferioribus, qui non possunt constitutiones facere, expirare morte illorum, disputationes autem omnes quæ per legem vel statutum fiunt perseverare post mortem statuentis. Idem habet Menochius, lib. 1 de Arbitrar., q. 69, Corduba in regul. sancti Francisci, c. 10, q. 3, puncto 1, partit. 3, quos refert et sequitur Sanci., lib. 8 de Matrim., disp. 28, quæst. 2, n. 47.

10. *Aliquorum limitatio ad differentiam inter purum præceptum et statutum.* — Eadem differentiam tradit Vasquez, 1. 2, disp. 151, cap. 3, n. 16; videtur tamen illam interpretari tantum de præceptis singularibus, quæ particularibus personis imponuntur. Unde rationem prædictæ differentie ex natura ipsius præcepti et legis colligit. Nam lex, cum feratur communitati et pro bono communi, nomine ipsius reipublicæ ferri videtur a principe, et ideo cum semper maneat respublica, semper durat, etiamsi princeps moriatur. At vero præceptum singulare (inquit) alicui imponitur a principe, vel supericre, ut curam illius gerit; nam respicit bonum singulare hujus vel illius civis, et ideo fertur ab ipso principe, non tam nomine reipublicæ quam suo, quatenus ad ipsum pertinet cura singulorum

civium, quæ cura expirat per mortem vel mutationem Prælati, et ideo etiam cessat præceptum.

11. *Rejicitur limitatio.* — Dicendum vero est differentiam datam procedere non solum de præcepto dato singulari personæ (quod jam ex illo capite non est lex, quia non est præceptum commune), sed etiam de præcepto communi dato communitati in bonum commune ipsius, ut recte exposuerunt Menochius, Corduba et Sanci., supra contra quemdam Petrum Peuzebis, quodlib. 1, q. 21, qui de generalibus præceptis dixit non expirare per mortem præcipientis, quod falsum est, quia consuetudo quam allegat Sylvest. de quocumque præcepto eadem est: unde colligo rationem adæquatam hujus differentie non posse sumi ex eo quod præceptum procedit a cura singularis personæ, et non fit nomine communitatis: nam præceptum generale, etiamsi non feratur per modum statuti, ad curam totius communitatis et bonum ejus pertinet. Adde quod leges canonicæ non fiunt nomine totius reipublicæ, seu communitatis, quia potestas per quam illæ leges feruntur non manavit a communitate, et tamen illa differentia etiam in legibus ecclesiasticis, et præceptis locum habet. Item e converso, quamvis rex præcipiat uni particulari personæ, potest, si velit, ita imponere præceptum, ut duret post mortem suam, donec a suo successore revocetur: quia si potest præcipere communitati, cur non singulari personæ? et tamen tunc etiam dicitur ferre illud præceptum tanquam gerens curam specialem talis personæ: ergo non est hæc adæquata ratio cur expiret præceptum. Item respublica, quando transtulit potestatem in principem, non communitatis tantum sed etiam singulorum curam illi commisit: in ipsa autem republica erat potestas imponendi præceptum particulare, quod obliget personam singularem, donec revocetur: ergo etiam in principem transtulit hanc potestatem: ergo potest princeps hoc modo singulare præceptum imponere: ergo differentia illa non provenit ex eo quod, licet sit commune, fertur aut per modum legis, aut per modum personalis præcepti.

12. Declaraturque hoc amplius, quia vel loquimur de principe habente potestatem condendi legem, vel de inferiori Prælato, vel gubernatore, qui potest præcepta ferre, non vero legem statuere. De priori constat quod, licet possit legem condere, potest etiam præcipere communitati, non condendo leges, qui duo

modi præcipiendi non possunt melius distingui quam in prædicta perpetuitate. Nam cum ostensum sit per legem posse imponi obligationem quæ duret post mortem præcipientis, et hunc modum præcipiendi esse maxime convenientem regimini reipublicæ et potestati legislative, recte fit quotiescumque princeps declarat simpliciter se statuere vel condere legem, ponere præceptum ita durabile, ac subinde tale præceptum significari nomine legis. At vero quando tantum præcipit non statuendo, signum est, non pro futuris temporibus, sed pro tempore præsentis, seu pro tempore gubernationis suæ præcipere, nec uti propria potestate legislativa, sed tantum præceptiva, et ideo recte censetur hoc præceptum expirare morte præcipientis. Unde a fortiori idem generaliter est de præcepto ejus, qui non habet statuendi potestatem, quia in illo non solum ex voluntate, sed etiam ex defectu potestatis provenire videtur, ut præceptum ejus extinguatur cum morte ejus, vel cum ablatione a munere: nam hoc perinde reputatur, ut in materia de censuris dixi. Posset tamen dubium moveri an, si talis superior velit aliquid præcipere, cum declaratione expressa ut duret præceptum, etiam post mortem, donec a successore revocetur, valeat dispositio. Sed hoc non refert ad præsens, et ideo in alium locum illud remittimus: satis enim nobis est, quod jure ordinario et communi præceptum simpliciter latum, a quocumque feratur, non habet stabilitatem, et quod in hac lex superat personale præceptum.

13. Huc etiam spectat vulgare axioma, quod mandatum spirat morte mandantis, l. *mandatum*, c. *mandati*, c. *Gratum*, c. *Relatum*, de Offic. delegat., cap. ultim., vers. *Secus autem* de Offic. legat., et doctores communiter his locis, Covarrus, rubr. de Testam., p. 3, n. 3, et Summistæ communiter, verbo *Mandatum*. Hæc autem vox in illo axioma sumitur pro personali mandato, non pro lege. Imo advertit Sylvester d. q. 3, non accipi ibi mandatum pro præcepto simpliciter obligante ad aliquid faciendum, sed pro delegatione jurisdictionis: nam in præcepto pure et proprie dicto, simpliciter et sine limitatione verum est cessare per mortem præcipientis: in mandato autem additur in jure limitatio, *si res fuerit integra*: nam si fuerit inchoata, firmatur jurisdictio, ut duret etiam post mortem mandantis. Quod recte admadversum est: non est tamen coartandum mandatum ad commissionem, seu delegationem solius jurisdictionis proprie dictæ: nam etiam habet dicta regula locum in

mandato procurandi, donandi, seu agendi aliquid nomine alterius, ut constat ex dicta l. *Mandatum*, et ex l. 2, § *Sed si quis*, et ex l. *Absenti*, ff. de Donat., et in nostro regno, in l. 23, tit. 5, p. 3, et notant referentes alios plures Covarrus in rubr. de Matrim., p. 3, n. 13, et Antonius Gomez, lib. 2 Variar., c. 4, n. 3. Sed de hoc alias.

14. *Secunda perpetuitas legis ex parte subditorum.*—Secunda perpetuitas legis est ex parte eorum ad quos fertur, quia non solum præsentibus obligat, sed etiam futuros, statim ac incipiunt esse partes illius communitatis cui lex imposita est. Quæ pars etiam sumitur ex Glossa Innocent. Panormitan. et aliis, in d. cap. *A nobis*, 1 de Sentent. excommun., et notat Covarrus in cap. *Alma*, p. 1, § 10, n. 2, ubi etiam constituit differentiam in hoc inter excommunicationem latam per generalem sententiam, quæ vim habet cujusdam præcepti, et latam per statutum, seu legem, quod prior tantum comprehendit eos qui jam sunt subditi, quando præceptum fertur: posterior vero omnes qui in futurum incipiunt esse subditi; quia lex obligat omnes, et ita in hac parte habet perpetuitatem. Quæ differentia sano modo intelligenda est quoad absolutam durationem, etiam post mortem ferentis sententiam: nam pro tempore pro quo durat generalis sententia in sua vi etiam obligat novos subditos, ut dixi in 5 tomo de Censur., d. 5, sect. 5, n. 9; solum ergo potest esse differentia quoad majorem independentiam legis, quæ nascitur ex priori perpetuitate: satis ergo est quod hæc proprietates perfectius et stabilius legi convenit. Quod præterea ostendi potest manifesta inductione, quia omnes leges positivæ Ecclesiæ, et regnorum, et civilis juris ita obligant semperque obligarunt. Ratio autem est, primo quia lex fertur prospiciendo ad futura, et ideo non tantum obligat præsentibus, sed etiam futuros. Secundo, lex directe fertur in communitatem, et consequenter obligat membra ejus: communitas autem perpetua est, et semper est eadem, licet successive membra ejus varientur, vel augeantur, et ideo lex etiam quamdiu durat et non revocatur, totam communitatem obligat et omnes partes ejus. Tertio, quia qui denuo nascitur in aliqua communitate, eo ipso nascitur subditus legibus ejus, et similiter qui denuo illi voluntarie aggregatur, subjicitur legibus ejus, quia de ratione partis est ut conformetur toti, et hæc conditio quasi naturali jure est inclusa in tali convictu humano; ergo etiam est de ratione legis, ut cum eadem conditione feratur.

15. *Tertia perpetuitas quæ ex natura legis oritur.*—Tertia perpetuitas, scilicet, ut lex duret quamdiu non revocatur, vel materia ejus mutatur, habet idem fundamentum, quia ad rectam gubernationem reipublicæ necessaria sunt præcepta hoc modo stabilia, quæ sint certæ et permanentes regulæ, ac mensuræ operationum: hæc autem præcepta significantur nomine legum, juxta usum jurium et doctorum; ergo. Minor satis probata est referendo secundam sententiam. Major etiam experientia et ratione constat, quia gubernatio humana, ut sit utilis, postulat stabilitatem et uniformitatem: item quia lex humana fertur pro communitate, quæ per se perpetua est, et propter commune bonum, quod etiam debet esse stabile, et deducitur ex lege naturali, quæ perpetua est; ergo, ut convenienter feratur, debet accommodari, quoad fieri possit, his omnibus, et eorum proprietatem imitari. Præterea hæc perpetuitas sequitur ex prima; nam si lex durat post mortem primi legislatoris, nisi ab eo revocetur, eadem ratione durabit eodem modo, et sub eadem conditione, vivente successore, et post mortem etiam ejus, et idem erit de secundo successore, et sic sine termino, quia non est major ratio de uno quam de alio, quamdiu materia non ita mutatur ut lex fiat injusta: est etiam hæc tertia perpetuitas necessaria ad secundam, quia, ut lex de se obliget semper ex parte subditorum et successorum, necesse est ut ipsa in suo esse et vigore perseveret, ut constat. Denique declaratur exemplo: nam olim bulla Cœnæ Domini pro tempore unius anni ferebatur, et tunc illius censuræ reputabantur ab homine: postea vero a tempore Gregorii XIII, lata est donec revocetur, et ex tunc ejus censuræ reputatæ sunt a jure, ut notavit Navarrus in expositione illius bullæ; ergo signum est ad constituendum jus (quod idem est cum lege) necessarium esse illum perpetuitatis modum.

16. Unde fit, quoties præceptum superioris ad limitatum tempus fertur, per se loquendo, et jure ordinario, non habere rationem legis. Dixi, *per se, et jure ordinario*: quia si legislator vellet, ferendo præceptum ad tempus statuere ac declarare ut pro illo tempore haberet vim et privilegia legis, ut sic dicam, posset id facere, quia non includit repugnantiam: illud tamen esset quasi ex dispensatione quadam. Et ideo censeo solum gubernatorem supremum posse id facere, ut est rex in temporalibus, Papa in ecclesiasticis, quia in communi et ordinario jure, præsertim in re tam gravi, non

possunt inferiores dispensare. Tunc vero retineret illa lex illud perpetuitatis genus, quod est, non dependere a vita ferentis: nam si intra illud tempus deficeret, nihilominus usque ad definitum tempus lex duraret. Et eadem ratione potest supremus princeps decretum seu præceptum ferre, declarans velle ut duret pro tempore vitæ suæ, et non amplius, et quod in cæteris habeat virtutem et efficaciam legis, quia in hoc etiam non est repugnantia et princeps potest uti sua potestate, prout voluerit: et cum hæc ratio, seu proprietates legis ex institutione pendeat, potest princeps illam mutare, ubi judicaverit expedire. Tunc autem vera illa non esset simpliciter lex, qualis nunc significatur hoc nomine absolute sumpto, sed esset lex secundum quid, vel (ut sic dicam) per dispensationem quamdam.

17. Et hoc fortasse tantum voluerunt auctores primæ sententiæ: fatentur enim legem regulariter esse perpetuam, non esse tamen hoc ita essenziale, quin aliter ferri possit, quod in idem fere recidit: nos autem addimus legis nomen re vera significare præceptum ita durable; præceptum autem non ita stabile, licet in ratione præcepti sit ejusdem essentiæ, jam non esse propriam legem. Potest exemplo declarari: nam de ratione beatitudinis est perpetuitas, et ideo licet possit Deus dare homini visionem sui quæ cito transeat, illa erit ejusdem naturæ cum visione quæ est beatitudo: non tamen erit simpliciter beatitudo: ita ergo suo modo de lege loqui possumus. Ad primam igitur rationem illius sententiæ respondeo imprimis non fuisse necessarium, Isidorum et D. Thomam explicite ponere omnes conditiones legis; satis enim est quod in illis quas ponunt reliquæ contineantur: ita enim hæc perpetuitas legis in ipsa ratione boni communis continetur. Deinde addo non omnino prætermisisse illas; jam enim allegavi locum D. Thomæ, in quo satis expresse hujus perpetuitatis meminit. Item si attente legatur, in q. 95, art. 1, in corp., et ad 2, semper loquitur de lege humana, tanquam de regula permanente et stabili. Rationes etiam quas ibi adducit ex Aristotele, 1 Rhetor., c. 1, ut probet necessitatem legum, omnes probant debere esse fixas et stabiles, et non debere variari durante eodem statu reipublicæ et rerum. Et ita eadem, q. 95, art. 4, legem ponit, ut permanentem regulam directivam humanorum actuum, et eodem modo loquitur semper de lege Isidorus.

18. Ad secundum jam dictum est quod si

v.

lex feratur ad certum tempus ex voluntate legislatoris, erit potius quoddam præceptum quam lex, vel erit lex secundum quid, et quasi analogice. Ad tertium ab exemplis dico imprimis, sine causa allegari cap. 1, 29 d., quia non dicit leges esse temporales, id est, non perpetuas de se: sed dicit judicandas esse, id est, intelligendas et interpretandas, attenda ratione temporum et locorum in quibus latæ sunt. Et ita fatemur leges non easdem ferri pro omnibus temporibus, et quasdam expedire quibusdam temporibus, alias aliis, et pro diversitate temporum variari, quod non obstat quominus suam habeant perpetuitatem, quamdiu nec status rerum mutatur nec tolluntur, ut explicatum est. Ad Extravag. *Ad regimen*, dico non videri propriam legem, sed reservationem quamdam circa promissionem præbendarum et beneficiorum valde amplam et generalem, quam fecit Benedictus XII pro tempore tantum vitæ suæ, ut in ea expresse dicitur; vocat autem illam institutionem, quia pro illo tempore voluit habere vim et stabilitatem legis, et quia solum ex parte materiæ, quæ temporalis fuit, certam durationem habuit. De regulis Cancellariæ negant multi esse veras leges, ut ibi refert Gomez et Felinus, in cap. *Ex parte* de Resc., n. ult.; vel certe si per modum legum et constitutionum feruntur, modus durationis earum ex se perpetuus est, licet ex speciali declaratione Papæ aliquam forte limitationem habeant, quod hic non potest amplius declarari.

CAPUT XI.

AN DE RATIONE LEGIS SIT PROMULGATIO ET QUÆ SIT SUFFICIENS.

1. Hæc conditio fere ab omnibus doctoribus ad complementum legis postulatur, ut videre licet in D. Thoma, d. quæst. 90, art. 4, et aliis scriptoribus ibi, et super jura statim alleganda, et in Summistis verbo *Lex*, crediturque comprehensa ab Isidoro in d. cap. *Erit autem lex*, sub alia conditione, in qua postulat ut lex sit clara et manifesta, *ne aliquid per obscuritatem captionem contineat*, 3 Etym., cap. 10, et l. 5, cap. 21. Hæc enim conditio potest intelligi primo de ipsis verbis, ut sint clara et perspicua, ne occasionem præbeant erroris aut tergiversationis, vel opinionum et interpretationum, ex quibus et fraudes et lites nasci solent, et in hoc sensu videtur præcipue ab Isidoro posita. Sic autem requiritur maxime ad per-